

УДК 657.4:336

JEL Classification M 41, O 150

Добровольська Е.В.*канд. екон. наук, доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності***E-mail:** *dobrovolskaella@gmail.com***Корженівська Н.Л.***д-р. екон. наук, доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності***E-mail:** *ncorzhenivska@gmail.com***Коваль Н.В.***канд. екон. наук, доцент кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності***E-mail:** *nonnakoval69@gmail.com**Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, Україна***НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ: РУХ, ВІДТВОРЕННЯ
ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ****Анотація**

У процесі історичного розвитку виробничих сил відбувались зміни в їх складі та структурі. Лідруючі позиції серед інших видів ресурсів займали матеріально-сировинні, матеріально-технічні, фінансові й трудові. Останнім часом все більшого значення у складі ресурсів набувають нематеріальні складові діяльності підприємства. Саме завдяки новітнім технологіям, комерційним позначенням, людському капіталу, гудвілу та іншим нематеріальним складовим, підприємства мають змогу отримувати переваги в конкурентній боротьбі. У провідних економіках світу нематеріальні ресурси підприємств за вартістю вже перевищили матеріальні.

У процесі дослідження застосовано такі методи: методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, наукового пізнання, системного аналізу для структуризації нематеріальних ресурсів та показників ефективності їх використання; фактологічного аналізу для визначення проблем розвитку підприємств Хмельниччини та ТОВ «Цукоррагропром»; економіко-статистичні методи для розрахунку показників ефективності використання нематеріальних ресурсів підприємств; методи експертних оцінок та багатомірного статистичного аналізу для визначення рівня розвитку нематеріальних ресурсів підприємств.

Проведене дослідження акцентує увагу на оцінці рівню розвитку нематеріальних ресурсів, що забезпечує можливість визначити найбільш ефективні шляхи росту рівня розвитку нематеріальних ресурсів та ефективності їх використання; розглянуто основні тенденції руху, відтворення та ефективності використання нематеріальних ресурсів.

Результатом дослідження є забезпечення процесу вибору найбільш ефективних шляхів підвищення рівня розвитку нематеріальних активів підприємства.

Ключові слова: нематеріальні ресурси; нематеріальні активи; виручка від реалізації продукції; чистий прибуток; рентабельність продаж.

Вступ. Нематеріальні активи – це один з основних стратегічних ресурсів підприємства, який стає пріоритетним для визначення справедливої вартості підприємства та для його оцінки в перспективі. Тому потрібна адекватна оцінка нематеріальних активів, яка б урахувала особливості цих активів, мету та інші важливі фактори. До того ж практика господарювання висуває низку проблемних питань щодо контролю наявності та руху нематеріальних активів [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із дослідженням ефективності використання нематеріальних активів підприємства, – це об'єкт багатьох наукових досліджень. Значний внесок у розв'язання проблем використання нематеріальних активів підприємства зробили такі українські вчені: В. Базилевич, Д. Горовий, С. Грицуленко, П. Крайнев, О. Літвінов, Л. Мельничук, В. Осипов, П. Цибульов, О. Шкурупій, А. Чухно й інші. А також зарубіжні науковці, які займалися вивченням зазначених проблем: Є. Абрамов, Н. Бонтіс, Е. Брукінг, Т. Гараніна, Д. Гелбрейт, Ю. Даум, Л. Едвінсон, В. Іноземцев, Н. Кельчевська, Б. Леонтьєв, Ф. Макферсон, М. Мелоун, С. Пайк, Т. Стюарт, Д. Хітчнер та інші.

Однак, багато теоретичних питань із дослідження ефективності використання нематеріальних активів підприємства залишаються невирішеними або мають дискусійний характер. Наявність недосліджених проблем та їх висока актуальність обумовили вибір теми дослідження, визначили її мету і завдання.

Метою статті є аналіз сучасного стану і перспективи розвитку ефективності використання нематеріальних активів підприємства.

Методологія дослідження. Під час проведення дослідження використано методи абстрактно-логічний (для формування основних теоретичних положень), статистичний та аналітичний (при проведенні порівнянь та аналізу економічних показників), системного аналізу та синтезу (при обґрунтуванні зростання ролі нематеріальних активів у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств і підвищенні ефективності їх господарської діяльності), узагальнень інформації та обґрунтування висновків. Інформаційною базою дослідження стали дані Державної служби статистики Хмельницької області та щорічні звіти ТОВ «Цукорагропром».

Результати дослідження. У зв'язку із сучасними умовами, що склалися на ринку України, з'явилася потреба у підвищенні ролі нематеріальних ресурсів у діяльності підприємств і відстеження тенденцій щодо подальшого їхнього розвитку. Можливість здійснити якісний аналіз використання нематеріальних ресурсів підприємств залежить, по-перше, від кількості нематеріальних складових, які внесені до балансу, і, по-друге, від обізнаності підприємства про їхнє існування і роботу загалом. Це питання було вирішено завдяки співпраці з Управлінням статистики в Хмельницькій області.

Таблиця 1. Склад нематеріальних активів в розрізі видів економічної діяльності Хмельниччини, тис. грн.

Види економічної діяльності	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019 р. від 2017 р. (+,-)
Всього по економіці	665 592,0	1 178 694,1	3 187 024	2 521 432
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	294 773,0	727 973,5	2 603 642,2	2 308 869,2
Промисловість	78 220,0	78 724,6	119 066,9	40 846,9
Будівництво	3 246	9 163,9	9 807,4	6 561,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	7 137,0	8 121,5	9 024,3	1 887,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	237 357,0	250 903	246 473,3	9 116,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	13,0	3 230,7	3 231,3	3 218,3
Інформація та телекомунікації	7,0	945,1	3 526,6	3 519,6
Фінансова та страхова діяльність	100,0	75,0	81,0	-19
Операції з нерухомим майном	15 126,0	27 563,6	28 892,4	13 766,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	1 438,0	2 530,8	9 055,4	7 617,4

Продовження табл. 1

Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	28 153,0	53 290,1	53 399,7	25 246,7
Освіта	–	1,0	3,0	–
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	22,0	15 834,2	100 412,7	100 390,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,3	–	104,9	104,6
Надання інших видів послуг	0,0	337,1	302,9	302,9

Джерело: [10].

За даними табл.1 у 2019 р. порівняно з 2017 р. обсяг нематеріальних активів в основні виробничі галузі економіки збільшився на 2 521 432 тис. грн. Аналіз динаміки нематеріальних активів за видами економічної діяльності вказує на те, що за аналізований період на 2 308 869,2 тис. грн. більше їх вкладено у сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство і звітного року становили 2 603 642,2 тис. грн. Тенденція до збільшення характерна і для нематеріальних активів охорони здоров'я та надання соціальної допомоги та промисловості, які збільшилися за цей же період на 100 390,7 тис. грн. та 40 846,9 тис. грн. Менше нематеріальних активів спрямовано у фінансову та страхову діяльність. Сума зменшення за досліджуваний період становить 19 тис. грн.

Статистична звітність по нематеріальних активах на рівні області обмежується видами економічної діяльності. Важко, на базі такого матеріалу проаналізувати якісну їх сторону. Тому, виникає потреба зупинитися на мікрорівневому аналізі та розібратися з цим питанням по суті. Перш за все плануємо використати для аналізу на мікро рівні – товариство з обмеженою відповідальністю «Цукорагропром».

Таблиця 2. Склад нематеріальних активів ТОВ «Цукорагропром», грн.

Склад нематеріальних активів	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019 р. від 2018 р. (+,-)
Нематеріальні активи – всього	346	699	714	+15
Динамічний журнал середньозважених	333	333	333	–
Ліцензія на оптову торгівлю пальним	–	–	5	+5
Ліцензія на оптову торгівлю пальним за відсутності місць оптової торгівлі	–	–	10	+10
ПП з ліцензією в електронному вигляді Confluence (Server) 25	–	1	1	0
ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Core(Server) 500 Users	–	15	15	0
ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Service Desk (Server) 25	–	7	7	0
ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Software (Server) 50 Users	–	3	3	0
Примірник програмної продукції в електронному вигляді	7	7	7	0
Програма комплексу АВК-5	6	6	6	0
Продукція ліцензійна програма «APS Tender Система управління закупівлями» (Глобіно)	–	73	73	0
Продукція ліцензійна програма «APS Tender Система управління закупівлями» Ярьськи	–	97	97	0
Продукція ліцензійна програма «APS Tender Система управління закупівлями» (Жданівка)	–	97	97	0
Продукція ліцензійна програма «APS Tender Система управління закупівлями» (Кобеляки)	–	60	60	0

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю ТОВ «Цукорагропром»

Якісний склад нематеріальних активів в динаміці змінюється. Якщо базисного року маємо лише динамічний журнал середньозважених, примірник програмної продукції в електронному вигляді та програму комплексу АВК-5, то проміжного до вище зазначеного добавляються ПП з ліцензією в електронному вигляді Confluence (Server) 25, ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Core(Server) 500 Users, ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Service Desk (Server) 25, ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Software (Server) 50 Users, Продукція ліцензійна програма «APS Tender Система управління закупівлями», а звітного - Ліцензія на оптову торгівлю пальним та Ліцензія на оптову торгівлю пальним за відсутності місць оптової торгівлі її реалізації.

Сьогодні більшість науковців схиляються до думки про зростання ролі нематеріальних активів у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств і підвищенні ефективності їх господарської діяльності. Проте, на відміну від фізичних активів, нематеріальні не знаходять належного відображення в звітності вітчизняних підприємств, не відпрацьовані методичні підходи до аналізу й оцінювання ефективності нематеріальних активів, хоча вони суттєво впливають на комерційний успіх підприємницької діяльності [11].

Нематеріальний ресурс, як і будь-який інший ресурс підприємства, має властивість зменшувати свій обсяг протягом часу. Таке зменшення обсягу нематеріального ресурсу можна пояснити зношенням. Знос нематеріальних ресурсів полягає у тому, що з часом за умови бездіяльності підприємства відбувається зменшення всіх складових людського та комунікаційного капіталу, ділової репутації, іміджу тощо. Особливістю нематеріальних ресурсів є залежність їх обсягу на підприємстві від ситуації навколо підприємства, насамперед, у конкурентів. На ринках, на яких конкуренти докладають великих зусиль до збільшення власних нематеріальних ресурсів відбувається висока конкуренція між підприємствами в нематеріальній сфері. Конкуренція репутації, іміджу, зв'язків тощо. Високий рівень конкуренції зумовлює необхідність у постійному відновленні й створенні нових об'єктів нематеріальних ресурсів на підприємствах. Як наслідок, з одного боку, збільшується загальний обсяг нематеріальних ресурсів на підприємствах галузі, що дозволяє всім підприємствам ринку краще конкурувати на зовнішніх ринках та ринках товарів-субститутів. З іншого боку, на таких ринках відбувається прискорене знецінення, або зношування нематеріальних ресурсів, що зобов'язує підприємства постійно приділяти увагу їх відновленню [4].

Отже, важливим напрямом аналізу нематеріальних активів є оцінювання ефективності їх відтворення на підприємстві. Для цих цілей І.Т. Райковська пропонує застосовувати таку систему показників: коефіцієнти зносу і придатності окремих нематеріальних активів – для характеристики їх технічного стану, коефіцієнти оновлення, вибуття, приросту нематеріальних активів – для оцінки їх руху у звітному періоді [8].

Таблиця 3. Рух нематеріальних активів ТОВ «Цукорагропром», тис. грн.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1.Балансова вартість на початок року	–	346	699
2.Первісна (переоцінена) вартість на початок року	–	346	699
3.Надходження	346	353	15
4.Вибуття	–	–	–
5.Амортизаційні відрахування	9	116	154
6.Балансова вартість на кінець року	346	699	714
7.Первісна (переоцінена) вартість на кінець року	346	699	714
8.Середньорічна балансова вартість	173	522,5	706,5
9.Середньорічна первісна (переоцінена) вартість	173	522,5	706,5

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю ТОВ «Цукорагропром».

В даному дослідженні акцент зроблено на вирішенні проблемних питань оцінювання ефективності відтворення нематеріальних активів на прикладі розрахунку системи відповідних показників за даними фінансової звітності ТОВ «Цукорагропром».

Річні норми амортизації на програмні продукти ТОВ «Цукорагропром», якщо такі продукти не оновлюються протягом свого використання, складають від 20 % до 100 %, що виключає можливість накопичення суттєвого морального зносу. Як наслідок, підприємство не має необхідності в переоцінці первісної вартості зазначених нематеріальних активів, перегляді норм їх амортизації або термінів корисного використання. Річні норми амортизації на ліцензійні програми, які підтримуються і оновлюються виробниками, складають від 3,33% до 20%. У такому разі строк корисного використання нематеріальних активів може переглядатися у разі зміни очікуваних економічних вигод від його експлуатації.

У складі нематеріальних активів ТОВ «Цукорагропром» основними є динамічний журнал середньозважених, примірник програмної продукції в електронному вигляді та програму комплексу АВК-5, ПП з ліцензією в електронному вигляді Confluence (Server) 25, ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Core (Server) 500 Users, ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Service Desk (Server) 25, ПП з ліцензією в електронному вигляді JIRA Software (Server) 50 Users, Продукція ліцензійна програма «APS Tender Система управління закупівлями», Ліцензія на оптову торгівлю паливом та Ліцензія на оптову торгівлю паливом за відсутності місць оптової торгівлі її реалізації.

Для зручності розраховані значення показників оцінювання ефективності відтворення нематеріальних активів зведено до табл. 4.

Таблиця 4. Значення показників оцінювання ефективності відтворення нематеріальних активів ТОВ «Цукорагропром» за 2017-2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Зміни (+,-)
1. Коефіцієнт амортизації	0,05	0,22	0,22	+0,07
2. Коефіцієнт придатності	1	1	1	0
3. Коефіцієнт приросту	–	1,02	0,02	–
4. Коефіцієнт оновлення	1	0,51	0,02	–0,98
5. Коефіцієнт вибуття	–	–	–	*

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю ТОВ «Цукорагропром»

Зміна значень коефіцієнта амортизації свідчить про збільшення амортизаційних відрахувань ТОВ «Цукорагропром». Значення коефіцієнта придатності ТОВ «Цукорагропром» є досить високим, що свідчить про якість нематеріальних активів. Динаміка коефіцієнта приросту свідчить суттєві вкладення підприємства в нематеріальні активи у 2018 р. і незначні в 2019 р. Розрахунок коефіцієнта оновлення доповнює аналіз ефективності відтворення нематеріальних активів і підкріплює зроблені висновки.

Оскільки по підприємству вибуття нематеріальних активів взагалі не відбувалося, то є підстави говорити про неналежну увагу до вилучення морально застарілих нематеріальних активів.

Для прийняття остаточного рішення про ефективність нематеріальних активів необхідно визначити дохідність нематеріальних активів, а також провести її факторний аналіз (табл. 5).

Таблиця 5. Факторний аналіз рентабельності нематеріальних активів Хмельниччини

	Нематеріальні активи, тис. грн.		Фінансовий результат (до оподаткування), тис. грн.		Рентабельність нематеріальних активів, %			Відхилення (+,-) рентабельності 2019 р. від 2017 р., %		
	2017 р.	2019 р.	2017 р.	2019 р.	2017 р.	умовна	2019 р.	загальне	В т. ч. за рахунок зміни	
									нематеріальних активів	фінансових результатів
Всього по економіці	665592,0	3187024	1553896,0	9717621,8	233,5	48,8	304,9	71,4	-184,7	256,1
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	294773,0	2603642,2	1858220,9	4317892,2	630,4	71,4	165,8	-464,6	-559,0	94,4
Промисловість	78220,0	119066,9	-72183,0	3860260,4	-92,3	-60,6	3242,1	3334,4	-	-
Будівництво	3246	9807,4	43838,8	273696,5	1350,5	447,0	2790,7	1440,2	-903,5	2343,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	7137,0	9024,3	31683,1	796053,8	443,9	351,1	8821,2	8377,3	-92,8	8470,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	237357,0	246473,3	-12982,0	262125,5	-5,5	-5,3	106,4	111,9	-	-
Тимчасове розміщення й організація харчування	13,0	3231,3	3854,9	7109,3	29653,1	119,3	220,0	-29433,1	-29533,8	100,7
Інформація та телекомунікації	7,0	3526,6	6483,6	17058,2	92622,9	183,8	483,7	-92139,2	-92439,1	299,9
Фінансова та страхова діяльність	100,0	81,0	6508,5	4434,2	6508,5	8035,2	5474,3	-1034,2	1526,7	-2560,9
Операції з нерухомим майном	15126,0	28892,4	-300053,8	267132,2	-1983,7	-1038,5	924,6	2908,3	-	-
Професійна, наукова та технічна діяльність	1438,0	9055,4	-27118,4	-5935,7	-1885,8	-299,5	-65,5	1820,3	-	-
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	28153,0	53399,7	14321,4	-122178,0	50,9	26,8	-228,8	-279,7	-	-
Освіта	-	3,0	1447,0	2441,3	-	48233,3	81376,7	81376,7	48233,3	33143,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	22,0	100412,7	745,9	35537,0	3390,5	0,7	35,4	-3355,1	-3389,8	34,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,3	104,9	-1360,6	-683,1	-	453533,3	-1297,0	-651,2	452882,1	-
Надання інших видів послуг	0,0	302,9	489,7	2678,0	0	161,7	884,1	884,1	161,7	722,4

Джерело: [10].

На рівень рентабельності мають вплив два узагальнюючі фактори – нематеріальні активи і фінансовий результат. Факторний аналіз по фінансових результатах не проводиться, якщо маємо його негативне значення. Тому, ряд видів економічної діяльності залишилися поза увагою. Це стосувалося промисловості; транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності; операцій з нерухомим майном; професійної, наукової та технічної діяльності; діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

Дані таблиці 5 свідчать про те, що рівень рентабельності 2019 р. порівняно з 2017 р. збільшився в цілому по економіці на 71,4 %.

Це відбулося за рахунок позитивної дії фактору прибутку. Так, збільшення останнього дозволило підняти рівень результативної ознаки на 256,1%. Поряд з цим фактор нематеріальних активів мав негативний вплив на кінцевий результат і зумовив його зниження на 184,7%. Тобто збільшення нематеріальних активів призвело до зниження рівня рентабельності. Аналогічну картину спостерігаємо по таких видах економічної діяльності – сільському господарству, лісовому господарству та рибному господарству; будівництву; оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів; тимчасовому розміщуванню й організації харчування; інформації та телекомунікації; охороні здоров'я та надання соціальної допомоги.

По фінансовій та страховій діяльності позитивне збільшення результативної ознаки відбулося виключно за рахунок зниження нематеріальних активів. Даний фактор зумовив ріст результативної ознаки на 1526,7 тис. грн.

Рівень рентабельності по таких видах економічної діяльності як освіта та надання інших видів послуг збільшився. Це відбулося за рахунок двох факторів (прибутку і нематеріальних активів).

За результатами проведеного аналізу бачимо, що чистий фінансовий результат досліджуваного підприємства має негативне значення. Причому його величина 2019 р. порівняно з 2018 р. зменшилася. Це є позитивним моментом і свідчить про зниження рівня збитковості підприємства.

Поряд з цим спостерігаємо зростання величини нематеріальних активів. Їх вартісна величина в динаміці збільшилася більш як вдвічі та становила звітного року 714 тис. грн.

Таблиця 6. Взаємозв'язок вартості нематеріальних активів та ефективності функціонування ТОВ «Цукорагропром»

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019 р. від 2017 р. (+,-)
Нематеріальні активи, тис. грн.	346	699	714	368
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг) тис. грн.	4 687	4 185	3 386	-1 301
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	204	-230	-74	-278
Доходність нематеріальних активів, тис. грн.	0,59	-0,33	-0,10	-0,69
Оборотність нематеріальних активів, оборот	13,5	6,0	4,7	-8,9
Рентабельність продаж, %	4,4	-5,5	-2,2	-6,5

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю ТОВ «Цукорагропром»

Основним принципом управління динамікою нематеріальних активів є перевищення темпу росту виручки від реалізації продукції над темпами росту нематеріальних активів [12]. Доходність підприємства нематеріальних активів знизилась

за досліджуваний період, що говорить про зниження ефективності використання нематеріальних активів.

Основними факторами росту дохідності є прискорення оборотності нематеріальних активів і підвищення рентабельності продаж.

Щодо перспектив нематеріальних активів, то ми пропонуємо порахувати їх прогнозні значення на рівні конкретного підприємства та досліджуваної області в цілому, застосувавши лінію тренду.

Провівши прогнозування нематеріальних активів Хмельницької області і ТОВ «Цукорагропром», бачимо, що прогнозується їх збільшення. Причому суттєве збільшення планується по Хмельницькій області – на 6813 тис. грн., тоді як ТОВ «Цукорагропром» - на 1036 тис. грн.

Таблиця 7. Фактичні і прогнозні показники ефективності нематеріальних активів

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Прогнозні (2024р.)	Відхилення 2024р. від 2019р. (±)
Нематеріальні активи Хмельниччини	665,6	1 178,7	3 187,0	10000	6813
Нематеріальні активи ТОВ «Цукорагропром»	346	699	714	1750	1036

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю ТОВ «Цукорагропром»

Таким чином, наведені прогнозні розрахунки вказують на те, що підприємства області та ТОВ «Цукорагропром» мають досить гарні перспективи підвищення ефективності нематеріальних активів.

Висновки і перспективи. Зважаючи на те, що нематеріальні ресурси є результатом цілеспрямованої інноваційної діяльності, яка перетворює нематеріальні ресурси підприємства (інтелектуальний капітал, організаційні відносини, організаційна культура тощо) у його нематеріальні активи, необхідно ефективно керувати цим процесом. Тому надалі потрібно приділяти особливу увагу створення ефективної системи управління нематеріальними ресурсами підприємств.

Саме відсутність власних розробок, втілених у нематеріальні активи, стала причиною низької результативності інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств. Адже саме принципово нові види продукції чи технології формують ті конкурентні переваги, з якими підприємства можуть виходити на ринок розвинених країн і відвойовувати собі місце на ньому.

Список використаних джерел

1. Анохіна К. О. Проблеми визначення категорії «нематеріальні активи». *Науковий вісник*. 2012. № 10 (162). С. 42–48.
2. Анохіна К. О., Літвінов О. С. Управління нематеріальними активами як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.
3. Банасько Т. М. Оцінка нематеріальних активів для потреб обліку. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2016. Вип 3(15). С. 76–83. Retrieved from : <http://eztuir.ztu.edu.ua/1449/1/8.pdf>.
4. Будняк Л., Добровольська Е., Добровольський М. Особливості аналізу оборотних активів на макrorівні в умовах сьогодення. *Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал*. Випуск 1-2, 2019. С.105-117.
DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01>
5. Державна служба статистики України. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 20.02.2021).

6. Косянчук Т. Ф., Галкіна Ю. Г. Результативність діяльності підприємства та її діагностика. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. №3. С. 121–124.
7. Неретина Е. А., Солдатова Е. В. Деловая репутация компании, ее экономическая и социальная ценность. Retrieved from : <http://www.ini21.ru/arhiv/1-2-11/1216.php>.
8. Райковська І. Т. Економічний аналіз забезпеченості та ефективності використання нематеріальних активів: методичний підхід. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2009. № 1 (47). С. 108–114.
9. Сальникова Л. С. Позитивная деловая репутация как главное конкурентное преимущество компании. ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика. 2016. № 1. С. 128–138.
10. Статистичний щорічник Хмельницької області; за ред. Хамської Л. О. Хмельницький: Головне управління статистики у Хмельницькій області. 2020. 457 с.
11. Стояненко І. В. Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку. *Ефективна економіка*. 2013. Retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2196>.
12. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. Москва Дело, 1995. 864 с.
13. Хитчнер Д. Р. Оценка стоимости нематериальных активов. Под научн. Ред. В. М. Рутгайзера. М.: Маросейка, 2008. 144 с.
14. Daum J. H. Intangible Assets and Value Creation. England: John Wiley & Sons Ltd, 2003. 421 p.
15. Корженівська Н. Л. Імперативи та пріоритети економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: монографія. Кам'янець-Подільський : видавець ПП Зволейко Д. Г. 2019. 440 с.

*Дата надходження статті до редакції: 01.02.2021
Рецензування 11.03.2021 Прийняття в друк: 28.06.2021*

Dobrovolska E. V.

Ph.D., Associate Professor

E-mail: dobrovolskaella@gmail.com

Korzhenivska N. L.

Dr. Sc. (Economics), Associate Professor

E-mail: nkorzhenivska@gmail.com

Koval N. V.

Ph.D., Associate Professor

E-mail: nonnakoval69@gmail.com

*State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi, Ukraine*

INTANGIBLE ASSETS: MOVEMENT, REPRODUCTION AND USE OF EFFICIENCY

Abstract

In the process of historical development of the productive forces there were changes in their composition and structure. Leading positions among other types of resources were occupied by material and raw materials, material and technical, financial and labor. Recently, the intangible components of the enterprise have become increasingly important in the composition of resources. Thanks to the latest technologies, commercial designations, human capital, goodwill and other intangible components, companies are able to gain an advantage in competition. In the world's leading economies, the intangible resources of enterprises have already exceeded their material values.

The methodological basis of the study is the induction and deduction methods, analysis and synthesis, scientific knowledge, system analysis for structuring intangible resources and indicators of their efficiency; factual analysis to determine the problems of development of enterprises of Khmelnytsky region and LLC "Tsukoragroprom"; economic and statistical methods for calculating the efficiency of intangible resources of enterprises; expert assessments and multidimensional statistical analysis methods to determine the level of development of intangible resources of enterprises.

The study focuses on assessing the level of development of intangible resources, which provides an

opportunity to identify the most effective ways to increase the level of development of intangible resources and the efficiency of their use; the main tendencies of movement, reproduction and efficiency of use of intangible resources are considered.

The result of the study is to ensure the process of choosing the most effective ways to increase the level of development of intangible assets of the enterprise.

Keywords: intangible resources; intangible assets; revenue from sales of products; net profit; profitability sales.

References

1. Anokhina, K. O. (2012). Problemy vyznachennia katehorii «nematerialni aktyvy» [Problems of determining the category of "intangible assets"]. *Naukovyi visnyk*, 10 (162), 42–48.
2. Anokhina, K. O, Litvinov O. S. (2013). *Upravlinnia nematerialnymi aktyvamy yak faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpryiemstva*. [Management of intangible assets as a factor in increasing the competitiveness of the enterprise]. Konkurentospromozhnist pidpryiemstva: otsinka rivnia ta napriamy pidvyshchennia: monohrafiia / za zah. red. O. H. Yankovoho. Odesa : Atlant.
3. Banasko, T. M. (2016). Otsinka nematerialnykh aktyviv dlia potreb obliku [Valuation of intangible assets for accounting purposes]. *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, Vyp. 3 (15), 76–83. Retrieved from : <http://eztuir.ztu.edu.ua/1449/1/8.pdf>.
4. Budnyak, L., Dobrovolskaya, E., Dobrovolsky, M. (2019). Osoblyvosti analizu oborotnykh aktyviv na makrorivni v umovakh sohodennia. [Features of the analysis of current assets at the macro level in today's conditions]. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontroliu ta analizu v umovakh hlobalizatsii*, 1-2, 105-117. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2019.01>
5. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (appeal date: 20.02.2021).
6. Kosyanchuk, T. F, Galkina, Y. G. (2009). Rezultatyvnist diialnosti pidpryiemstva ta yii diahnozyka. [The effectiveness of the enterprise and its diagnosis]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, 3, 121–124.
7. Neretina, E. A, Soldatova, E. V. (2016). Delovaia reputatsiia kompanyy, ee ekonomycheskaia y sotsyalnaia tsennost. [Business reputation of the company, its economic and social value]. Retrieved from: <http://www.ini21.ru/arhiv/1-2-11/1216.php>.
8. Raykovskaya, I. T. (2009). Ekonomichniy analiz zabezpechenosti ta efektyvnosti vykorystannia nematerialnykh aktyviv: metodychny pidkhid. [Economic analysis of security and efficiency of intangible assets: a methodological approach]. *Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky*. № 1 (47). 108–114.
9. Salnikova, L. S. (2016). Pozytyvnaia delovaia reputatsiia kak glavnoe konkurentnoe preymushchestvo kompanyy. [Positive business reputation as the main competitive advantage of the company]. *ETAP: ekonomycheskaia teoriia, analiz, praktyka*. № 1. 128–138.
10. Statystychnyi shchorichnyk Khmelnytskoi oblasti; za red. (2020). Khamskoi L. O. Khmelnytskyi: Holovne upravlinnia statystyky u Khmelnytskii oblasti. 457.
11. Stoyanenko I. V. (2013). Upravlinnia nematerialnymi aktyvamy pidpryiemstva: suchasni realii ta perspektyvy rozvytku. [Management of intangible assets of the enterprise: modern realities and prospects]. *Efektyvna ekonomika*. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/? Op = 1 & z = 2196>.
12. Fisher, S., Dornbush, R., Schmalenzi, R. (1995). *Ekonomyka*. [Economics]. Moskow : Delo. 864.
13. Hitchner, D. R. (2008). Otsenka stoymosti nematerialnykh aktyvov [Valuation of intangible assets. Under the scientific]. Pod nauchn. Red. V. M. Ruthaizera. Mjosrow : Maroseika.
14. Daum, J. H. (2003). *Intangible Assets and Value Creation*. England: John Wiley & Sons Ltd. 421.
15. Korzhenivska, N. L. (2019). *Imperatives and priorities of economic security of grain producers in the conditions of market globalization* [Imperatyvy ta priorytety ekonomichnoi bezpeky tovarovyrobnykiv zerna v umovakh rynkovoi hlobalizatsii: monohrafiia]. Kam.-Pod. : vyid-ts PP Zvoleiko D. H.

Received 02/01/2021

Revision 03/11/2021 Accepted 06/28/2021